

Лекция 13

Активтерді бағалау және олардың классификациясы

Активтерді жіктеу

Активтер-бұл компанияға тиесілі және оған экономикалық пайда әкелетін немесе әкелетін ресурстар. Активтер екі негізгі санатқа бөлінеді:

Материалдық активтер-ғимараттар, жабдықтар, жер учаскелері, қорлар сияқты физикалық ресурстар. Олар физикалық пішінге ие және оларды экономикалық қызметті жүргізу үшін тікелей пайдалануға болады.

Материалдық емес активтер-бұл физикалық формасы жоқ, бірақ компания үшін айтарлықтай құндылығы бар ресурстар. Мұндай активтерге патенттер, авторлық құқықтар, брендтер, брендтер, іскерлік бедел және басқа да зияткерлік құқықтар жатады.

Активтердің жіктелуі сонымен қатар *ағымдағы активтерге* (тауарлық-материалдық құндылықтар мен дебиторлық берешек сияқты бір жыл ішінде ақшаға оңай айналдыруға болады) және *ұзақ мерзімді активтерге* (мысалы, ғимараттар мен жабдықтар сияқты компания қызметінде ұзақ уақыт пайдаланылады) бөлуді қамтиды.

Материалдық активтерді бағалау

Материалдық активтерді бағалау сатып алу, сату, сақтандыру немесе бухгалтерлік есеп сияқты әртүрлі мақсаттар үшін олардың ағымдағы құнын анықтау мақсатында жүзеге асырылады. Материалдық активтерді бағалаудың негізгі әдістері:

Бастапқы құны: Бағалау орнату және пайдалануға беру шығындарын қоса алғанда, сатып алу бағасы негізінде жүргізіледі.

Ауыстыру құны: егер ол сатып алынған немесе бағалау кезінде салынған болса, активтің құнын анықтау. Бұл әдіс тозуды есепке алу үшін пайдалы.

Нарықтық құн: ағымдағы нарықтық жағдайлар мен ұқсас активтердің бағалары негізінде бағалау. Жылжымайтын мүлікті, жабдықты және жерді бағалау үшін қолданылады.

Мысал: ғимаратты бағалау кезінде компания оның құрылысының бастапқы шығындарын, жаңарту шығындарын, сондай-ақ экономикалық жағдайға байланысты өзгеруі мүмкін ағымдағы нарықтық құнын ескеруі мүмкін.

Материалдық емес активтерді бағалау

Материалдық емес активтерді бағалау қиынырақ, өйткені олардың фитнесі жоқ және олардың құны бірқатар субъективті факторларға байланысты. Материалдық емес активтерді бағалаудың негізгі әдістеріне мыналар жатады:

Шығын әдісі: оны құруға немесе сатып алуға жұмсалған шығындар негізінде активтің құнын анықтау. Мысалы, бағдарламалық жасақтаманы әзірлеу құнын оны құру шығындары негізінде бағалауға болады.

Кіріс әдісі: бұл әдіс активті пайдаланудан күтуге болатын болашақ кірістерге негізделген. Бағалау активтен туындайтын болашақ ақша ағындарын дисконттау арқылы жүзеге асырылады. Мысал ретінде патентті пайдаланудан күтілетін кірістерге негізделген оның құнын бағалау болуы мүмкін.

Салыстырмалы әдіс: құны бұрыннан белгілі ұқсас активтермен салыстыру арқылы активтің құнын анықтау. Бұл бренд атауларын немесе лицензияларды бағалау кезінде пайдалы болуы мүмкін.

Негізгі құралдар мен жылжымайтын мүліктің құнын анықтау

Негізгі құралдарға компанияның экономикалық қызметінде ұзақ уақыт қолданылатын ғимараттар, құрылыстар, машиналар мен жабдықтар сияқты активтер кіреді. Негізгі құралдарды бағалау оларды бухгалтерлік есепте, сақтандыруда немесе сатуда көрсету мақсатында жүргізіледі.

Амортизация әдісі: негізгі құралдарды бағалау кезінде амортизация жиі қолданылады, бұл уақыт өте келе активтің тозуын ескеруге мүмкіндік береді. Амортизацияның ең көп

таралған әдістеріне сызықтық әдіс (активтің құнын біркелкі есептен шығару) және азайтылатын қалдық әдісі жатады.

Нарықтық құн: жылжымайтын мүлікті (жерді, ғимараттарды) бағалау үшін әдетте нарықтық құн қолданылады, ол нарықтың қазіргі жағдайлары мен ұқсас объектілерді салыстырмалы талдау негізінде анықталады.

Мысал: кеңсе ғимаратын бағалау оның орналасқан жерін, жағдайын, жасын талдауды және жылжымайтын мүлік нарығындағы ұқсас объектілермен сәйкестендіруді қамтуы мүмкін.

Зияткерлік меншік құнын бағалау

Зияткерлік меншік-бұл патенттерді, авторлық құқықтарды, бренд атауларын және ноу-хауды қамтитын материалдық емес активтер санаты. Зияткерлік меншікті бағалау оның сату, лицензиялау немесе кепіл ретінде пайдалану кезіндегі әділ құнын анықтау үшін маңызды.

Кіріс әдісі: көбінесе зияткерлік меншікті бағалау үшін қолданылады. Мысалы, жаңа дәрі-дәрмектің патентін оны сатудан немесе лицензиялаудан түскен болашақ кірістер негізінде бағалауға болады.

Нарық әдісі: бұл әдіс нарықтағы ұқсас мәмілелер негізінде зияткерлік меншіктің құнын бағалауды қамтиды. Мысалы, брендтің құнын ұқсас брендтердің құны туралы ақпарат негізінде анықтауға болады.

Шығын әдісі: жаңа өнімді зерттеу және әзірлеу шығындары сияқты зияткерлік меншікті құру құнын анықтау үшін қолданылады.

Мысал: бағдарламалық жасақтама патентінің құнын бағалау кезінде компания оны коммерцияландырудан күтілетін кірістерді немесе осы өнімді әзірлеу мен жылжыту шығындарын ескеруі мүмкін.

Активтерді бағалау және оларды жіктеу компанияны қаржылық басқарудың маңызды бөлігі болып табылады. Активтерді дұрыс бағалау олардың әділ құнын дәлірек анықтауға, басқаруға және оларды пайдалануға қатысты негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Материалдық активтер олардың нарықтық, бастапқы немесе қалпына келтіру құнына қарай бағаланады, ал материалдық емес активтер мен зияткерлік меншік кірістер мен салыстырмалы әдістерді қамтитын күрделі тәсілдерді қажет етеді. Осы әдістерді түсіну және қолдану компанияларға өз ресурстарын тиімді басқаруға және ұзақ мерзімді тұрақтылық пен өсуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.